

اثر جهل حکمی بر مسئولیت کیفری مرتکب

تالیف:

وحید رحمتی

محمد صادقیان

انتشارات قانون یار

۱۳۹۶

سرشناسه	:	رحمتی، وحید، ۱۳۶۵ -
عنوان و نام پدیدآور	:	اثر چهل حکمی بر مسئولیت کیفری مرتکب/ تألیف وحید رحمتی، محمد صادقیان.
مشخصات نشر	:	تهران: انتشارات قانون یار، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	:	۱۵۲ ص.
شابک	:	۹۷۸-۶۰۰-۸۰۷۷-۷۱-۸
وضعیت فهرست نویسی	:	فیا
موضوع	:	مسئولیت جزائی -- ایران
موضوع	:	Criminal liability-- Iran
شناسه افزوده	:	صادقیان، محمد، ۱۳۵۶ -
رده بندی کنگره	:	۱۳۹۶ ر ۳ الف ۲ / KMH۳۸۷۸
رده بندی دیویی	:	۳۴۵/۰۴۵۵
شماره کتابشناسی ملی	:	۴۶۴۲۵۸۱

انتشارات قانون یار

اثر چهل حکمی بر مسئولیت کیفری مرتکب

تألیف: وحید رحمتی - محمد صادقیان

ناشر: قانون یار

ناظر فنی: محسن باضی

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۵

شمارگان: ۱۱۰۰ جلد

قیمت: ۱۵۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۰۷۷-۷۱-۸

مرکز پخش: تهران، میدان انقلاب، خ منیری جاوید، پلاک ۹۲

تلفن: ۶۶۹۷۳۹۶۰ کتابفروشی رسولی (چراغ دانش سابق)

فهرست مطالب

مقدمه	۹
فصل اول	۱۳
کلیات تبیین مسئولیت کیفری	۱۳
فصل دوم	۵۱
تبیین چهل قاعده درء	۵۱
فصل سوم	۸۷
تأثیر چهل حکمی بر مسألت مفری در جرایم	۸۷
فصل چهارم	۱۳۳
نتیجه گیری و پیشنهادات	۱۳۳
فهرست منابع	۱۳۹

مقدمه

این کتاب به بررسی اثر جهل حکمی بر مسوولیت کیفری براساس قانون جدید مجازات اسلامی می پردازد. به این سوال پاسخ می دهد که، اثر جهل حکمی بر مسوولیت کیفری مرتکب در قوانین ایران در جرایم مستوجب حد، قصاص تعزیری چگونه است؟ در پاسخ حدسی به سوال بیان شده است که، در قانون مجازات اسلامی، جهل به حکم مانع مجازات نمی باشد، ولی با قید مگر اینکه نشان از استثنائی عام دارد و روح این ماده با اصول کلی حقوقی و احکام فقهی این گذشته کاملاً مخالف است و در واقع رویه قضایی گذشته را نسخ کرده است بدون اینکه محدوده تأثیر جهل به حکم را هم مشخص نماید و در رابطه با جرایم مستوجب حد تأثیر عام دارد و در تمام جرم جهل حکمی اعم از قصوری و تقصیری و اعم از جاهل ملتفت و غیر آن جاری است. در جرایم مستوجب قصاص، جهل حکمی توسط قاعده درء سبب سقوط قصاص نیست، بلکه عدم اصرار قصاص می بایست توسط ادله و اصول دیگر ثابت گردد. در نهایت در جرایم موجب تعزیر جهل به حکم رافع مجازات است به شرط آنکه جاهل، مقصر ملتفت نباشد. در این تسبیح که به روش صورت توصیفی و تحلیلی می باشد به منظور شناخت، ارزیابی و تبیین اثر جهل حکمی بر مسوولیت کیفری براساس قانون جدید مجازات اسلامی می باشد. نتایج تحقیق نشان می دهد که به لحاظ ایجابی، تأثیر جهل در رفع مسوولیت کیفری، یک کار دقیق قضایی است که باید در پذیرش آن به قدر متیقن اکتفا گردد. تعیین تأثیر جهل به حکم، از مسایل مهم و اساسی در روایت فقهی، اجتماعی، ملی و حتی بین المللی است و هر چند به نظر می رسد عدم تأثیر جهل به قانون امری مسلم و قطعی نباشد، ولی باید پذیرفت که اگر قانونگذار به صرف ادعای افراد، نسبت به تعلل اطلاع از قانونی معین، این ادعا را از سوی آنان بپذیرد، تشویش و آشفتگی نظام دادرسی قضایی و به تبع آن جامعه را در بر می گیرد و دیگر هیچ موضوعی قابل اثبات نیست و در نتیجه کمتر ذی حقی به حشش رسیده و در نهایت، اجرای اکثر احکام مراجع قضایی تعطیل می شود. مفهوم جهل به رغم اهمیت و شیاعش کمتر مورد اعتنا قرار گرفته است. تبیین این مفهوم در حوزه های

متعددی از حقوق و علوم مرتبط منشاء اثر است. چهل از چند جهت دارای اقسامی است. مهمترین این اقسام به لحاظ ماهوی چهل بسیط و چهل مرکب است. مفهوم اصطلاحی هر یک از این دو چهل را بدون بررسی مفهوم لغوی آن دو نمی توان بررسی کرد. چهل بسیط که اعم از چهل مطلق، و هم (احتمال کمتر از نصف)، شک (احتمال پنجاه درصد) و ظن (احتمال بیش از نصف) می باشد به سادگی یعنی فقدان علم و علم به فقدان علم. این در حالی است که چهل مرکب نه تنها وهم و شک را در بر نمی گیرد و از این جهت با چهل بسیط متفاوت است بلکه فرد جاهل حتی از فقدان علم خود نیز مطلع نیست. در واقع قدر متقین چهل فقدان علم است لیکن در چهل مرکب فرد مدعی علم است در حالی که در چهل بسیط وی چنین ادعایی ندارد. بنابراین رابطه میان چهل و چهل مرکب (اشتباه) و نیز چهل بسیط (اعم از شبهه و ظن و وهم و چهل مطلق) از جهت لغوی عموم و خصوص مطلق است.

در حقوق کیفری، لازمه اعمال مجازات بر عاملین اعمال مجرمانه، وجود مسئولیت کیفری است. وجود مسئولیت کیفری فرع بر ساقط حرم و مبتنی بر تحقق شرایطی است. تحصیل کیفر بر مجرم مستلزم آن است که مجرم از نظر جسمی و روانی و رشد و اهلیت در وضعیتی باشد که قابلیت انتساب نتیجه مجرمانه به او وجود داشته باشد. اگر کسی نسبت به احکام و با موضوعات آن جاهل باشد و عمل مجرمانه‌ای را مرتکب شود آیا به دلیل عدم قابلیت انتساب میری از مسوولیت کیفری می باشد یا خیر؟ در نظام کیفری اسلام دلیل چه تاثیری بر مسوولیت کیفری دارد؟ در حقوق جزای جمهوری اسلامی ایران، مرتکب چهل چه حکمی دارد؟ در حقوق جزای عرفی، قلمرو تاثیر چهل حکمی و موضوعی بر مسئولیت کیفری شاسایی شده و قاعده چهل به قانون رافع مسئولیت کیفری نیست مورد پذیرش واقع شده است در حقوق اسلامی، ادله و مستندات فقهی مبنی بر تاثیر چهل بر مسوولیت کیفری به دو دسته تقسیم می شود که دسته اول از آنها دلالت بر تاثیر چهل بر مسوولیت کیفری و دسته دوم دلالت بر عدم تاثیر چهل بر مسوولیت کیفری دارد که ماحصل جمع بین آن دو دسته از دلایل این می شود که از دیدگاه اسلامی چهل رافع مسوولیت کیفری نیست مگر اینکه چهل قصوری



باشد قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۷۰ در مواد عمومی (۶۲ ماده اول قانون) نسبت به جهل و تاثیر آن ساکت است اما در کتاب حدود، قصاص و تعزیرات و مجازات بازدارنده این قانون، جهل به عنوان یکی از عوامل موثر معرفی شده است. قانونگذار در بخش حدود صرفاً در حد زنا، مسکر و سرقت سخن از جهل به میان آورد، در حالی که ضرورت داشت در بقیه جرایم مستوجب حد، نیز حکم قضیه را بیان می کرد. علاوه بر آن قانونگذار می بایست بین جهل تقصیری و قصوری فرق قائل می شد و حکم هر یک از آن دو را معین می نمود. در کتاب قصاص، حکم کلی جهل و مقدار تاثیر آن بیان نشده است اما جهل موضوعی در بند ج مواد ۲۰۶ و ۲۷۱ و نیز در مواد ۲۲۶، ۲۹۵، ۲۹۶ مورد عنایت واقع شده است. در ماده ۱۵۵ قانون مجازات اسلامی به تبصره آن به جهل حکمی اختصاص دارد و چنین مقرر شده است که، جهل به حکم، مانع از مجازات در یک مورد نیست مگر اینکه تحصیل علم برای وی ممکن نباشد یا جهل به حکم شرعاً عذر محسوب شود. در تبصره آن آورده شده که: جهل به نوع یا میزان مجازات مانع از مجازات نیست.